

891.99

F-27

ԲԱՆՎՈՐ ՀԱՅԿ (ԳԱՅ)

ՄԵՑԵԿ ԲԻԶԱՆ

1930

891.99
F-27

39

01 JAN 2009

«ԿԱՐՍԻՐ ԶԻՆՎՈՐ»-Ի ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՎԵԼՎԱԾ № 1 08 DEC 2011

891-99

F-27

ԲԱՆՎՈՐ ՀԱՅԿ (ԳԱՅ)

uv

-4

ՄԸՑԸԿ ԲԻԶՆՆ

~~2009
33992~~

14452-57

738

ՀԱՅԿ. ՀՐ. ԴԻՎ. ՔԱՂԲԱԺՆԻ ԽՄԲԱԳԻ.-ՀՐԱՏ. ՄԱՍ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1990

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 1758
ԳՐԱՌԵՊԳԼԻԱՎԱՐ 2293 (Բ)
ՏԻՐԱԺ 6000

ՄԱՅԱԿ ԲԻՉԱՆ

(Եջեր իմ հիշողություններից)

1918 թ. հունվար ամիսն էր:

Կաղակների առաման՝ հայտնի արկածախնդիր գեներալ Դուրովն ապստամբվելով դեռ մանուկ Խորհրդային իշխանության դեմ, գրավել էր Որենբուրգ քաղաքը և զնդակահարել մոտ 500 բանվորների:

Քաղաքի անդեն բանվորությունը և տեղական խորհուրդները նահանջել էին Սամարա:

Խրախուսված Դուրովի հաջողություններից, համաձայն նրա հրահանգի, Ուրալի կողակները նույնպես ավազակախմբեր կազմած ասպատակում էին չրջակա տափաստանները, սպառնալով գրավել ու քարուքանդ անել Սամարա բանվորաչատ քաղաքը:

Խորհրդային իշխանության համար Վոլգայի ափերում ստեղծվել էին շատ ծանր ու դժգոհություններ:

Սամարայի բանվորությունը հապճեպ զինվում էր ու կամավորական խմբերով ռազմաճակատ ուղարկվում:

Զմեռվա դժգոհություն խիստ ուր էր: Յես դուքս էյի գալիս Սամարայում գտնվող մեր Կարմիր գվարդիայի շտաբից: Դրան շեմքին հանդիպեցի 60-65 տարեկան, աչեխառն մազերով, բարձրահասակ ու թիկնավետ մի

ծերունու, վորը կովկասցու գեմք ունեք: Տեսնելով ինձ, նա մոտեցավ, հանեց գլխի մեծ փափախը և խորը գըլուխ տալով ասաց հայերեն.

— Բարով, բնկեր Գայ:

— Բարեւ, բիճա, ի՞նչ ես ուզում,— զարմացած հարցրի յես:

— Բնկեր ջան, հողուդ մատաղ, մի նեղացիր, աւին վոր հայ ես, յեկա քովդ մի մեծ խնդիրքով: Շատ եմ խնդրում, ինձ ել գրեք կամավոր ձեր շտաբում, ինքս հին բանվոր եմ, վաղուց գաղթել եմ Կովկասից: Յերեկ ժողովում ասին, վոր զազախները Սամարի վրա յեն գալիս, բնկերներս գրվեցին կամավոր ու գնացին կովեւու, յես ել եմ ուզում մեր բանվորների տերությունը, մեր Սովետը պաշտպանելու...

Ծերուկի այս պարզ ու անկեղծ ցանկությունն ինձ հետաքրքրեց, ներս կանչեցի նրան ու սկսեցի հարցաքննել.

— Անունդ ի՞նչ ա, բիճա:

— Մացակ ա, քեզ մատաղ, իսկ բանվորները Դեղուչկա յեն կանչում:

— Ե՛լ լավ, Մացակ բիճա, ձուն-ձմեռ ե, ինքդ ել շատ ծեր ես, մեր բանվորական որենքներն ել թույլ չեն տալիս քեզ նման դառամյալ մարդկանց կամավոր գրել, ավելի լավ չե՞ր լինի, վոր ելի գնաս քո գործով գրազվես: Թող վոր ջահելները գնան կովեւու, իսկ դու հանգստացիր:

Մացակ բիճեն իմ այս բացատրությունից, ինչպես ինձ թվաց, շատ վշտացավ: Նրա առանց տյն ել կնճռւմով ու սեւացած դիմագծերն ավելի սեղմվեցին, նա կիսեց թուփ հոնքերն ու մի խոր թառանջք քաշելով ասաց.

— Դե վեր եղպես ա, լսիր բնկեր: Յես 65-ի մոտ յաչ ունեմ, ինքս բնիկ դարաբաղցի յեմ՝ գյուղացի:

Ջահել ժամանակս պարապում եյի հողագործությամբ, սեփական հող չունեյի, միշտ բահրայով եյի վերցնում: Մի որ, ժամանակին հողի հարկը չտալու համար կովեցինք կարվածատիրոջ հետ, վորին մի լավ գնջսցի: Այդ բանի համար ցարի կառավարությունն ինձ մի տարի Շուշի բերդը գրեց, վորտեղից փախա Բադու: Բազմում 40 տարի ծառայել եմ, Բալախանում, հասարակ բանվոր եմ յեղել, շատ զարաստովկաների յեմ մասնակցել, մի քանի տարի բանտ եմ նստել... Հայ-թրքական կռիվների ժամանակ գաղթեցի ընտանիքով Ռուսաստան՝ Որենբուրգ քաղաքը: Ունեյի յերկու, սարի պես տղա. մեծ տղաս 1905 թվին սպանվեց Յապոնական կովին, իսկ փոքր տղաս՝ կարմիրներից եր, 1908 թվին քչեցին Սիբիր, մինչեւ հիմա յեւ վոչ մի խաբար չունեմ նրանից... Իմ միակ հույսը ջահել-ջիվան 21 տարեկան թոռս եր, վորը ծառայում եր Որենբուրգի զեպոյում: Նա յեւ հոր նման բոլչեիկ եր, և Դուրովի հրամանով յերկու ամիս առաջ ազիզ բալիս մյուս բանվորների հետ միասին կախեցին զազախները...

Ծերուկը մի քանի վայրկյան կանգ առավ, իր խոսնացած փափախով սրբեց արտասուքի կաթիլներն ու շարունակեց.—

— Եդ որվանից մնացի անտեր-անտիրական, Որենբուրգի մեր բանվորներն իրենց հետ ինձ ել Սամարա բերին, մի քիչ փող տվին և այժմ եստեղ փողոցներում, կոչիկ սրբելով, դե ենա մի կերպ ապրում եմ, ելի... Լսեցի, վոր Դուրովի դեմ կամավորներ ես հավաքում, մեր բանվորները բոլորն ել գրվեցին, ասի յես ել գնամ՝ մեռնեմ Սովետի համար... Մեկ ել իմ ազիզ թոռանս

վրեժը լուծեմ եզ չանվորդի Դուրովից: Իզուր ես ինձ
ծեր համարում, կոներս ու մեջքս դեռ շատ պինդ են,
հրացանին ու գյուլին լավ ծանոթ եմ, լավ ձի նստել
գիտեմ, ռուս-տաճկական յերկրորդ պատերազմին կա-
վալերի պոլկի զինվոր եմ յեղել...

Ինչ ասեք կանեմ, միայն թե ազաչում եմ ինձ եւ
գրեք ձեր շտաբում:

Շատ աշխատեցի քաջ ծերուկին յետ կասեցնել իր
մտադրությունից, բայց իզուր: Վերջը տեսնելով վոդ-
անկարող եմ նրան համոզել, մի կերպ հեռացնելու հա-
մար ասացի.

— Լավ, Մացակ բիձա, յես հրամանատարին կա-
սեմ քո մասին, իսկ այժմ գնա:

— Հա', քեզ մատաղ ընկեր, ասի, բարեխոսի ինձ
համար, հրամանատարին ասի, վոր դեղուչկա Մացակը
դեռ ջահել ա, կոներն ու մեջքը շատ պինդ ա, ինքն եւ
լավ գյուլա գցել գիտի: Յե՞րբ գամ, ընկեր Գայ:

— Լավ, լավ կասեմ, մի քանի որից յեկ...

Անցավ մի քանի շաբաթ: Մացակ բիձի ձեռքից
հանդստություն չունեյի: Ամեն որ, համարյա թե բո-
լոր ժամերին, ամենուրեք, շտաբի շէմքին, կամ փո-
ղոցում, սովորաբար առաջս եր ցցվում նա, ինձ համար
արդեն սովորական դարձած հարցմունքով.

— Ընկեր ջան, բա ինչ յեղավ, ախր ինչ յեղավ իմ
հարցը...

Վերջապես, տեսնելով վոր չեմ կարողանում ազատ-
վել այդ ծերուկի ձեռքից, հայտնեցի հրամանատարիս
նրա խնդիրը: Ի հարկե նա մերժեց վերցնել նրան:

Յեւ վորովհետեւ Մացակ բիձան, այս անգամ ար-
դեն իր կոշիկ մաքրելու արկղը տեղավորել եր մեր
շտաբի դիմացը, հրամանատարը ես, 10-15 որից հետո

ձանձրանալով նրա սովորական «ընկեր, բա ինչ յեղավ»
խոսքերից, զիջեց եւ նրան ընդունեց կամավոր՝ ախո-
ռում, ձիաներին նայելու պաշտոնով:

Անցավ մոտ մի ամիս: Մացակին բոլորովին մոռա-
ցել էյի: Մեր արշավը մոտ եր, եւ արդեն կազմա-
կերպված բանվորական վաշտերն սկսել էյին հրացա-
նաձգության փորձեր կատարել: Ամեն որ տղերքը վաշ-
տերով գնում էյին քաղաքից դուրս, լեռան տակ հրա-
ձգության ու ձիավարության:

Առաջին որը գնացի եւ յես:

Յերբ թիրախներն արդեն պատրաստ էյին ու
բանվորական վաշտերը, նոսրացած շարքերով պառ-
կած սպասում էյին կրակելու հրամանի, չգիտեմ, վո՞ր-
տեղից, նորից Մացակ բիձան ցցվեց առաջս, այս ան-
գամ արդեն զինվորական հագուստով, վորն, իհարկե,
նրան շատ եր սագում:

— Ընկեր Գայ, հրաման տուր ինձ եւ հրացան տան
կրակելու, 31 տարի յե գյուլա չեմ գցել, տեսնեմ, աչ-
քիս լույսը հո չի խավարել:

— Լավ, Մացակ բիձա, այժմ հեռացիր, մի խան-
գարիք, հետո կասեմ՝ կտան:

— Ձե, ընկեր ջան, հոգուդ մատաղ, թող յես գցեմ
առաջին գյուլան:

Տեսնելով, վոր չեմ ազատվելու այս կամակոր ծե-
րուկից, կարգադրեցի տալ նրան հրացան եւ 5 փամ-
փուշտ եւ ապա մոտ կանչելով ասացի.

— Տեսնո՞ւմ ես, Մացակ բիձա, ա'յ այն յերկու մեծ
թիրախները, վորոնք այստեղից 800 քայլ հե-
ռու յեն, նրանց մեջտեղում հազիվ թե յերեւում են կո-
լոր ու սե փոքրիկ գնդեր:

— Տեսնում եմ, լավ եմ տեսնում...

— Ահա այդ սև գնդերին պիտի խփես: Յեթե ունեցածդ քի փամփուռացից առնվազը 3 դիպչեն, ուրեմն քեզ հետս կտանեն պատերազմ, իսկ յեթե վոչ, կմնաս աշատեղ ախոռում՝ ձիերին նայելու, հասկացա՞ր, դե սկսի՛ր:

Ձյապինդ ծերուկը մի ակնթարթում նայեց ուշադրութեամբ թիրախին չոքեց, ուղղեց նշանացույցը և առանց մի խոսք ասելու մեկը մյուսի հետևից կրակեց տվածս փամփուռաները:

Կամավոր բանվորներն արդեն հավաքվել էյին մեր շուրջը և հետաքրքրութեամբ դիտում էյին ծերուկի շարժումները, մերթ րնդ մերթ խրախուսելով իրանց Գեղուշկային: Յես նայում էյի հեռագիտակով և նախքան թիրախներն ինձ մոտ բերելը, արդեն նկատել էյի, վոր ծերուկն իսկապես վոր լավ նշան խփող է: Յանկանալով փորձել ծերուկին, ասացի:

— Ե՛, Մացակ բիճա, բանդ խարար ա, գնդակներն իզուր անցան, փոխանակ թիրախին խփելու, սա՛ր լանջից միայն փոշի հանեցիր:

Խեղճ Մացակն իմ այս խոսքերից քիչ մնաց վոր լաց լինեմ, նա հանցանք գործած յերեխայի նման գլուխը կախեց, վայր դրեց հրացանը, վեր կացավ և ուզում եր գնալ:

Հենց այդ րոպեյին բանվորները թիրախը վեր բարձրացրած հեռվից արդեն սկսել էյին բղավել «Կեցցե՛ մեր Գեղուշկան, քի գնդակն ել խփել և»:

Պետք եր տեսնել Մացակ բիճայի դեմքն այդ րոպեյին: Նա մանուկի պես ուրախությունից ցատկոտում եր իմ շուրջը և կրկնում.

— Ընկեր Գայ, կտանես չե՞ պատերազմ, ախր խոսք տվիր, կտանես չե՞:

— Լավ, լավ, Մացակ բիճա, կտանեմ հետս, միայն յեղիր,— ասացի յես ու անցա մյուս վաշտերը հրաձգության հրամաններ տալու:

Հեռվից յես լսում ու տեսնում էյի, թե ինչպես բանվորներն ուրախ բացականչություններով խեղճ Մացակ բիճային ճոճում էյին իրանց ձեռքերի վրա:

Յերկու օրից հետո, մեր առաջապահ ձիավոր խմբի պետ ընկ. Յ-ի գրավոր խնդրի համաձայն, գեղուշկա Մացակը վորպես առաջնակարգ ձի նստող ու գնդակ գցող, և վորպես Որենբուրգի չրջակայքին լավ ծանոթ-վալադ, ռազմաբեմ ուղարկվեց:

Փետրվարի 23-ն եր: Սարսափելի սառնամանիք: Առավոտյան ժամը 6-ից տեղի յեր ունենում անհավասար ճակատամարտ մեր Սամարայի բանվորական դրուժինայի և տասն անգամ թվով ավելի Դուբովի հետևակ ու ձիավոր կողակների միջև: Թշնամուց նախընթաց օրը խլած Սարոջինսկայա մեծ կայարանի չրջակա լեռներում ամրանալով, մեր բանվորները պաշտպանվում եյին հերոսաբար: Թշնամին պաշարել եր մեզ յերեք կողմից, և նրա անհատնում գնդակների տարափը վորպես գարնան կարկուտ, անխնա թափում եր մեր դիրքերը: Գլուխ բարձրացնելու հնարավորություն չկար: Ուրայյան լեռնաշղթայի սոսկալի ցուրտը միախառնվելով թշնամու թնդանոթների գնդակների դժվժոցի հետ, մեզ ուղղակի ջղայնացրել էյին, մենք համարյա թե սառել էյինք մեր դիրքերում:

Դժբախտաբար կռվի ամենատաք ժամին, փամփշտաբեր զինվոր Վասյան գյուղի ճանապարհին խրվեց, թողնելով մեզ անելանելի դրության մեջ: Մեր դիրքերից դեպի Սարոջինսկայա կայարան տանող միակ ճանապարհի վրա, վորը և մեր նահանջի միակ ուղին եր, թշնամու կողմից տեղում եր գնդացիների ու թըն-

դանոթների շրապների տարափը: Մեր փամփուշտները հատնելու վրա եյին, կամավորների մոտ մնացել էր ընդամենը 10-ական փամփուշտ, իսկ գլուխից բերելը թե անհնար էր և թե խիստ վտանգավոր:

Յես պարզորեն զգում էյի տեղծված ծանր կացութունը:

— Ո՞վ կարող է գնալ Սարոջինսկայա կայարանը փամփուշտ բերելու, — բարձրաձայն հարցրի յես, ձյունի խրամատների մեջ գիրք մտած մեր կամավորներին: Ձայն տվող չեղավ: Հարցս կրկնեցի նորից ավելի բարձր ձայնով: Միայն թշնամու մոտեցող համազարկերն ու կողակների վայրենի աղաղակները յեղան իմ պատասխանը... յես հուսահատության մեջ էյի:

— Վերջապես, միթե չկա՞ ձեր մեջ քաջասիրտ մեկը, վոր կարողանա շուտով մեզ փամփուշտ հասցնել ու բոլորիս փրկել, — համարյա թե գոռացի յես հուսահատությամբ:

— Յես կերթամ, մի հուսահատվիր ընկեր Գայլսեցի յես աջ կողմի խրամատներից մի ձայն:

Մացակ բիձան էր այդ, վորը սողալով մոտեցավ ինձ:

— Մացակ ջան շուտ... բղավեցի յես, և դեռ խոսքս չվերջացած վայր ընկա ձյունի վրա, շջած թշնամու շրապներից, վորը պայթեց մեզնից 20 քայլ հեռավորության վրա, ջարդելով մի գնդացի, 4 հրացան ու վիրավորելով 8 զինվորի:

Յերբ վառոդի ծուխն ու թնդանոթի գնդակից ողբ բարձրացած ցեխի ու ձյունի փոշին անցավ, քշվելով վաղորդյան սառը քամուց, յես նկատեցի Մացակ բիձային, վորն ոճի ճկունությամբ թշնամու գնդակների տակ ցած էր օղում լեռան գլխից...

Անցավ մի ժամ: Մացակը չկար ու չկար: Յես ապրում էյի անտանելի յերկար ու հոգեմաշ բուպեններ: Մեր դրությունն արդեն կրիտիքական էր դարձել: Կողակների հորդաները խրախուսված մեր լուսթյունից, դուրս յեկան իրենց գիրքերից և սողալով սկսեցին վեր մագլցել: Մենք հեռու էյինք միմյանցից համարյա 150-200 քայլ: Կամավորներից շատերը վայր գնելով իրենց հրացանները, ինձ էյին նայում հարցական հայացքով, յես զգում էյի, վոր նրանք փամփուշտ չունենալու պատճառով, անհամբեր սպասում էյին նահանջի հրամանին...

Բայց նահանջին արդեն անկարելի էր:

— Տղե՛րք, թշնամին շատ մոտ է, հագցրեք սվիններն ու պատրաստվեք սվինամարտի — կամ կմեռնեք, կամ կհաղթեք, շուտ — բուռացի յես, հանելով ատրճանակս:

— Բերի՛, բերի՛, — հանկարծ լսեցի Մացակ բիձայի խրխոտ ձայնը:

— Կեցցե՛ս ծերունի մարտիկ, — մրմնջացի յես և հետ դառնալով տեսա սողացող Մացակ բիձային, վորի փափախը չկար, իսկ գլուխն ու ճակատը փաթաթված էյին վերակապերով:

— Ընկեր Գայ, բերի փամփուշտները, եպ ջան վորգիքը, յես դրանց... գլուղը չհասած գլխիս տվին գնդակով, իսկ «փելչերը» ուշացրեց, թե չե շուտ կգայի, — ասաց նա, միաժամանակ քարշ տալով իր հետևից յերկար պարանի ծայրին կապած յերկու մեծ մեշոկ փամփուշտներ: Վաշտս փրկված էր...

Մենք արդեն մոտեցել էյինք Որենբուրգին: Ընկեր Տ-ի ընդհանուր հրամանատարությամբ. Սամարայի և Որենբուրգի բանվորական դրոժինաները հե-

Բաժանարար կազմում ելին քաղաքից 5 վերստ հեռու գլխա-
նիկով բլուրների վրա: Ուրալի և Որենբուրգի կողակները
գաղափարային կատաղությամբ պաշտպանում էին իրենց
վերջին գերքերը: Տեղի յեր ունենում սոսկալի, բայց
վճռական մարտ: Յերկու կողմից շատ մեծ թվով սպան-
վածներ ու վիրավորներ կային, վորոնք անխնամ թափ-
ված էին գետին: Շրջակա ճերմակ ձյունը տեղ-տեղ
կարմրել էր թափված արյունից... Սամարայի ու
Որենբուրգի բանվորական դրուժինաները կազմում էին
կողք-կողքի և այդ դրուժինաների կամավորներն աշ-
խատում էին հերոսական արշավանքով միմյանցից հեռ-
ջմնալ: Հեռվից լսվում էին քաղաքի յեկեղեցիների
գանգերի վողբաձայն զոդանջները, վորոնք մահվան
սոսկումով նախազգուշացնում էին բուրժուազիային
կարմիրների հաղթական արշավի մասին:

Բուրժուազիան գլուխը կորցրած փախչում էր քա-
ղաքից...

Կռիվն սկսել էր վաղ առավոտից և մինչև ցերեկվա
ժամը 2-ը գետ իր վախճանին չէր հասել:

Կռվի ամենատաք ժամին, հարևան Որենբուրգի
դրուժինայից հայտնեցին, վոր մեր ընդհանուր հրա-
մանատար բոլորիս սիրելի ընկեր Տ-ն խփվեց գերքե-
րում, և վոր այդ դրուժինայի մի քանի մասերում իրա-
քանցում և նկատվում: Հանձնելով Սամարայի դրուժի-
նայի ղեկավարությունն ոգնականիս, յես սողալով ան-
ցա հարևան դրուժինան, վորտեղից լսվում էր ահանջ
խլացնող ուռա՛նների, համադարկերի և գնդացիների
ձայներ:

— Ընկեր հրամանատար, մի խումբ ճիավոր կու-
լակներ, մոտ 300 հոգի, անցել են ձախ թեվից Որեն-
բուրգի դրուժինայի թիկունքը, — լսեցի առաջին հար-
յուրապետի գեկուցումը:

— Շուտով յերկու հաջաւորակ Սամարայի դրու-
ժինայի պահեստից այնտեղ ուղարկել, — կարգադրեցի
յես ու անցա Որենբուրգի դրուժինան — բանվորներին
խրախուսելու:

— Ընկեր Գայ, կուլակները հակահարձակման շարք
են կազմում ահա այս բլուրի տակ, — ցույց տվեց ինձ
մի բանվոր:

Յեւ յերբ գլուխս բարձրացնելով ուզում էյի հեռա-
դիտակով նայել կամավորի ցույց տված բլրին՝ տը-
ք-ք-ա-խ-ի, հանկարծ մի ծանր բան դիպավ գլխիս, աչ-
քերս մթնեցին, յես թավալվեցի ձյունի վրա: Չնայած
գլխիցս հոսող տաք արյունը ծածկեց ամբողջ գեմքս ու
աղանջներս ել ինքնայեռի պես դժգոթում էյին, այնու-
ամենայնիվ պարզ կերպով լսեցի նորից Մացակ բիձայի
խրոխտ ձայնը:

— Ընկեր Գայ, քեզ մատաղ, մի վախիթ, ետեղ եմ:

Արյամբ ու ձյունով չաղաղված աչքերս մի կերպ
բաց արի, տեսա Մացակին, վորն առյուծի պես, չոքած
մի քանի ընկերներին հետ, մեկը մյուսի հետեվից ցած
էյին գլորում լեռան լանջից վեր մագլցող կողակներին:
Միաժամանակ յես լսեցի հաղթական ուռա՛նների ձայ-
ներ, այդ մեր Սամարայի դրուժինան էր, վորը հակա-
հարձակման գիմեց:

Յես ուչքս կորցրի...

Յերեք ժամ անց, յերբ պատգարակներով Որեն-
բուրգ էյին տանում ընկ. Տ-ի դիակը և ինձ, վերքի ցա-
վից յես աչքերս բաց արի ու տեսա Մացակ բիձային,
վորն իր սիրած նժույգը հեծած, գլուխն ու աջ ձեռքի
մեծ մատը կապած, գնում էր կողքիցս ու քթի տակ
չգիտեմ ում հայհոյում...

Տեսնելով, վոր աչքերս բացի, նա ժպտաց, ձին

մոտ քչեց պատգարակին ու կռանալով թամբի վրա հար-
ցրեց. —

— Քեզ մշտապես, լավ ե՞ս, մախորկա տամ կը աչե՞ս:

Յերբ յես ծխում եյի նրա հրամցրած մախորկայի
գլանակը, նա նորից կռացավ դեպի ինձ ու ասաց. —

— Ե՛հ, փառք աստծո, դու լավ պրծար, բայց
նա՛... նա միաթամանակ մատով ցույց տվեց՝ հրամա-
նատար ընկ. Տ-ի պատգարակը, թափափահարելով իր
ալեգարդ գլուխը:

Կյանքս փրկված եր է ինչպես հետո իմացա, գլխա-
վորապես շնորհիվ Մացակ բիճայի հոգատարության:

1919 թվին եր:

Վերջին անգամ Մացակ բիճային յես հանդիպեցի
Որենբուրգում: Նա նորից վերակապի մեջ եր, միայն
այն տարբերությամբ, վոր այս անգամ կապված եր նրա
ձախ թեփը, իսկ լայնալանջ կրծքից կախել եր «Կար-
միր դրոշի» պատվավոր շքանշանը:

Ինձ տեսնելով, նա շատ ուրախացավ, մոտեցավ հար-
ցրեց առողջությունն ու իմ սիրած մախորկան հրամցրե-
րեց: Իմ հարցին, թե ինչպե՞ս են նրա վերքերը և նրա
առողջությունը, նա գլուխը թափահարելով ասաց.

— Ե՛հ, ես աշխարհում լավերն են միայն մեռնում,
չգիտեմ թե ինչու դյուլլան ինձ չի սպանում...

Մի քանի օրից հետո, յերբ յես կրկին վերավորված
սանիտարական գնացքով մեկնում եյի Մոսկվա, Մացակ
բիճան կռացավ, ամուր սեղմեց ձեռքս ու ասաց.

— Ընկեր ջան, չուտ լավացիր, յեկ, քեզ հետ միա-
սին ելի կովի պիտի գնամ, կտանես չե՞ ինձ քեզ հետ:

— Իհարկե, իհարկե, Մացակ բիճա, քեզ նորից կը-
տանեմ, դու ել չուտ լավացիր:

Այժմ, վորքան գիտեմ, Մացակ բիճան դեռ կենդանի
յե ու ապրում է առաջվա պես Որենբուրգում: Նա այժմ
թե աշխատանքի և թե ռազմի հերոս է: Ընկերները պատ-
մում են, վոր նա ծերությունից արդեն բոլորովին կռա-
ցած, ձեռնափայտը ձեռքին, յերկու պատվավոր շքա-
նշանները կրծքին հաճախում է յերբեմն բանվորների ու
կոմյերիտիւթյան ժողովները, վորտեղ դողդոջուն
ձայնով պատմում է, թե ինչպես 1917—18 թվերին բան-
վորները մեծ զոհեր տալով վերցրին Որենբուրգն ու ջար-
դեցին Կոլչակին:

Պատիվ 75-ամյա քաջ ծերունուն:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0326856

23744